

a munkás férfiú képességeiben, mint amilyen akkor volt, amikor legtöbbet tudott tenni a közéletben. Életpályája sokszorosán felülmúlja azokat, akik a nemzetnek a kiegyezés utáni átfarmalódásban a legnagyobb szerepet játszották, mert ő azokban a nagy évtizedekben mindenből ép úgy kivette a maga részét, mint abban a szomorú évtizedben, amikor Trianon után minden magyarnak részt kellett vennie a nemzet újra teremtető és fentartó munkájában.

Dunántúl adta őt Magyarországnak. A vas megyei Acsádon látta meg a napvilágot, 1842. november 12-én; ahol atyja, István, az előkelő Szegedy-család birtokán gazdatiszt volt. Anyjának elei — épen, mint atyjáé is — idegenek, sőt anyja férjhezmenetele idején magyarul sem tudott. Ebből az idegen — nem magyar nászából fakad a magyar nemzeti eszmények legintranszigenőbb harcosa. Van valami végzettség abban, hogy ez így van. Petőfi a legmagyarabb költő, Munkácsy a legmagyarabb festő, hát még Budenz, a leglelkesebb magyarnyelv kutató — otthon a családi körben nem kaphatták a magyarság, a magyarság iránti rajongás eszméjét. Idegenül hangzó kifejezései a szülői szeretetnek, erélynek, jóakarásnak szólnak először hozzá és ezeknek az emlékei vezérlik életén végig.

Rákosi Jenő, — aki 1867-ben atyjával és hat testvérével együtt lett Kremsznerből Rákosivá — hihetetlen és lélekτανilag rendkívül érdekes szívóssággal volt magyar. Gazdag lelkének minden hatalmával, erejével és alkotásvágyával egyedül a magyar nemzeti szellemet szolgálta és szolgálta úgy, hogy szokatlanul hosszú közéleti pályafutása alatt még amikor talán nem is minden megjegyzést magától távöltartó formában küzdött a *magyarságért* (például: pek = peh, München = Münden) — akkor is tiszteletet parancsolt, mert akkor is csak magyar akart lenni.

Közéleti pályáján — nagy szerepet játszik a színészet, a színház, a színpad.

A színészetnek lelkes, nagylátókörű gondozója volt. A magyar színészetnek a budapesti talajban való gyökeret-*verésének* ő volt az igazi kertésze. Amíg a magyar fővárosban volt más színház is, mint ma-

gyar, amíg a Nemzeti Színház nem volt egyedüli temploma itt Tháliának, addig nem volt otthon a magyar színészet Budapesten. Ezt látta át legelőször Rákosi és átlátta, hogy a német műzsát ki kell szorítani Pestről, még pedig a magyar műzsának kell ezt megtennie. Ő először a »Reform« c. lapjában kezdte el a munkát. Diszkreditálni akarta és diszkreditálta is: az akkor az Erzsébet-téren állott ideiglenes német színházat kidisputálta onnan, azt lebontották; igaz, hogy a Gyapju utcában újat nyitottak meg helyette, de az mégis csak kisebb volt, messzebb a belvárostól és messzebb a Nemzeti Színháztól. Levegőhöz jutott általa a magyar színészet; s a német színészetnek a kegyelemdőfést akkor adja meg, amikor megteremti a Népszínházat.

A színháznak nagy mestere volt. Amikor minálunk a színházvezetés a német direktor kezében volt igazán helyén, aki nem a tradíciók útmutatója szerint járta a maga útját, de az akkori színházigazgatás racionális alapelve szerint, (a klasszikus Nemzeti Színház a kitűnő Szilvési mellett különösen a Gondviselés dirigálta...) akkor jött Rákosi és megdöntötte azt a tévhitet, hogy a magyar nem tud színházat vezetni. Ő megteremtette és vezette a Népszínházat: a Nemzeti mellett — a nép számára egy komoly, kitűnő színházat, mely magyar volt — és az egész művelt világ színpadi termését hozta ide. Megteremtette a magyar operettet és továbbfejlesztette a népszínművet a maga színpadán.

A színpadnak mestere volt. Írt darabot a színpad számára. A magyar költői vígjátékot elsőül színoztatta meg az új magyar irodalomban, aztán írt tragédiát, drámát, vígjátékot, népszínművet, operaszöveget, paródiát, színművet, bohózatot, allegorikus drámát és parasztragédiát, tehát mindent, ami a színpadnak kell. És ezen kívül átültette a színpad számára az idegen költők és drámaírók, operett-librettisták örök értékű és napi szükségletre szánt alkotásait.

És a színpadon rendező volt, aki a zseni érzékével, fantáziájával és hozzáértésével új színt, zamatot, erőt tudott adni minden darabnak.

És színész volt, aki a próbán minden-